

AZ IGEHIRDETŐ LELKI VONÁSAI

(RAVASZ LÁSZLÓ REFORMÁTUS PÜSPÖK SZEMÉLYÉRŐL PRÉDIKÁCIÓI ALAPJÁN)

GIMESI ZSUZSA

Ravasz László református püspök, a 20-ik század egyik legnagyobb hatású magyar igehirdetője 1882. szeptember 29-én született az erdélyi Bánffyhunyadon. Éppen 100 éve, 1921-ben választották meg a Budapest Kálvin téri Református Egyházközség lelkipásztorának, röviddel ezután pedig a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökének. Korának legjelentősebb szónokai közé tartozott, a magyar református-ság lelki, szellemi vezetőjeként is számontartott püspök rendkívül termékeny igehirdető is volt. „1945 előtti prédikációi és beszédei tizenhat vastag kötetben jelentek meg, további négykötetnyi anyag pedig kéziratban maradt.”¹ Az is ismert ugyanakkor, hogy magáról Ravasz Lászlóról, egyházi és társadalmi életben végzett munkásságáról is számos kötet, tanulmány, elemzés jelent meg az elmúlt évtizedekben. (*Ravasz László, a szónok* címmel éppen a *Vallástudományi Szemle* idei első számában A. Jászó Anna irodalomtörténész írt tanulmányt.) Ravasz legaktívabb szolgálati ideje a két világháború közötti évekre esett. 1948-ban Rákosi Mátyás fölszólította, hogy mondjon le a püspökségről, amit ő meg is tett. Ellenkező esetben legalább 15 év börtön várt volna rá. Lemondásával a Dunamelléki Református Egyházkerület elveszítette felelős egyházvezetőjét, püspökét, a Kálvin téri református közösség viszont személyében még megtarthatta lelkipásztorát. Ravasz László még öt esztendőn át hirdethette Isten igéjét a Kálvin téri református templom szószékéről. 1953-ban nyugalomba vonult. Ezután leányfalui házának dolgozószobája lett délutánonként teológiai eszmecserék, tanítások, bibliaórák helyszíne. 1975. augusztus 6-án hunyt el.

Ez a dolgozat igehirdetése alapján próbálja meg fölvázolni Ravasz személyes lelki vonásait, és megértetni azt a belső hajtóerőt, amely őt oly hosszú időn át a magyar református szellemi-lelki élet élvonalában tartotta.

¹ Kiss Réka: „Ravasz László.” In Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten*. Budapest, Argumentum, 2006, 1, 537.

BELMISSZIÓ – A HÍVEKHEZ SZÓLNI

Ravasz László – akinek társadalmi, közéleti munkája is kiemelkedő volt, és benne élt az első világháború és a Trianon utáni magyar valóságban – azt vallotta, hogy az egyház akkor tud kiteljesedni, ha független az államtól, ha nem hajtja fejét államegyházi kötelékbe. Ehhez azonban olyan belső erővel kell rendelkeznie, amellyel iskoláit, diakóniai szolgálatát, épületeit és önmagát is fenn tudja tartani. Az államtól való függetlenség ugyanakkor olyan felelősségteljes, hívó emberi közösséget feltételez, amely hajlandó a rendszeres anyagi áldozathozatalra is. Hogy mindez működjön, ébren kell tartani a *belmissziót*. Ennek aktivizálása nagyban kötődik a lelkipásztor személyéhez, az igehirdetés Krisztus-központúságához. Jól látta, érzékelte a két világháború közötti közhangulatot, az elvilágiasodást, a válság rossz hatásait a társadalomban, egyházon belül pedig a különféle kegyességi irányzatok egymásnak feszülését. Az ébredés fontosságát hirdette, miközben pontosan tudta, hogy mennyire eltérő gondokkal és igényekkel élnek egyháztagok a kicsi szórványgyülekezetekben, a nagyvárosokban vagy a fővárosban. A magyarországi református egyház derékhadát akkoriban a vidéken élők alkották, jelentős erőt képviselt ebben a parasztság. Törődni kellett ugyanakkor más típusú közösségek életével, gondjaival is. Ezt a törődést az egyházon belüli munka, tehát a *belmisszió* volt hivatva végezni és kezelni, amelynek szükségességét és kiemelt fontosságát Ravasz már egyházvezetői idejének első éveiben nem csupán fölismerte, hanem személyesen is sokat tett érte. Egyházkerülete mintegy 240 gyülekezetét személyesen is fölkereste, tapasztalatokat szerzett, meghallgatta a presbitériumokat, lelkészeket, beszélgetett a hívekkel. Ezeket a vizitációkat a legnagyobb „igehirdetői kampánynak” nevezte.² Azt vallotta, hogy a sokféle és egymástól akár nagyon eltérő emberi közösségeket is Isten igéje foghatja egybe. Vizitációi során hívők ezreivel találkozott személyesen, de a korábbi, erdélyi évek is nagyon sok tapasztalattal gazdagították. Pontosán ismerte és folyamatosan igyekezett még jobban megismerni azt a közeget, amelyet megszólított, amelyhez el akarta juttatni az evangélium üzenetét. Ez volt igehirdetői hitvallása is: minél több emberhez eljuttatni az evangélium életformáló üzenetét. Ehhez igénybe vette korának modern eszközeit, a nyomtatott egyházi sajtót, sőt 1916-ban, még Erdélyben, *Út* címmel maga is lapot alapított, rádiós igehirdetési pedig megsokszorozták templomi hallgatóságának lélekszámát.

A Franklin Társulat 1938-ban *Legyen világosság és Isten rostájában* címmel 3–3 vaskos kötetben jelentette meg Ravasz László igehirdetéseit, beszédeit, írásait. Az előszókat maga Ravasz írta. Föltárta bennük az írott és szavakba öntött igehirdetés közös tulajdonságát: „beszédeim rendszeresen nem úgy hangzanak el, amint írásban olvashatók. A készülés során le szoktam diktálni mondanivalómat, bár a beszélő emberre az előre elkészült kézirat nem mindig segítség, hanem néha teher. Mikor azonban

² Uo. 549.

helyreáll az a titokzatos kapcsolat, amely a beszélőt és hallgatóságot élő egységgé teszi, igen sokszor egyebet mondok – ha nem is mást – mint amit terveztem. ... Bizonyoságtételnek két szárnya: az írás és a beszéd felemás színben, de egy ütemben repül a világosság felé.”³ Ravasz önvallomása szerint beszédeinek mélyén nem más, mint saját, személyes bizonyágtétele rejlik, annak átélése és ebből fakadóan továbbadása, hogy Krisztus – aki ugyanaz a léleknek, mint a kenyér testi létünk számára – létkérdés, létszükséglet. „...atyámfiával és Istennel való kapcsolatomban én is úgy érzek, és úgy gondolkozom, mintha Krisztus érezne és gondolkoznék bennem.”⁴ Az igehirdetés értékét az jelzi, hogy a krisztusi elem mennyivel több lesz hatásában az emberinél. Empatikusan tudta, érzékelte, hogy vannak olyan templomi alkalmak a hívők életében, amelyek után valami megváltozik, és az igehirdetőnek erre gondolnia kell. Megkeresztelése után a gyermekre már úgy tekinthetnek szülei és a közösség tagjai, mint a krisztusi ígéret hordozójára. Az esküvői prédikáció örvendező fölismerése lehet annak, hogy miért nem szakad el egykönnyen a „hármastétel”, miért lesz tartós az a házasság, amit Krisztus szeretete tart össze. A házasságuk útravalónak, a jelenlévők emlékeztető örömhírnek vagy reménységül kapják Isten ígését. Temetéseken a Szentlélek csöndes, támogató jelenlétére lehet mutatni, mert Isten Szentlelke segít messzebbre és magasabbra látni. Egy, a Jób könyvéből elhangzott igehirdetés sorozata – amelyben a fájdalomról, a szenvedésről úgy szól, mint az emberlét szükséges velejárójáról és el nem kerülhető állapotunkról – azt is üzeni, hogy Ravasz László számára nem volt olyan emberi érzés és állapot, amelyről ne tudott volna a hívekhez, és amikor kellett, a vigasztalás erejével szólni.

ÚTRAVALÓ – IFJÚ LELKÉSZEKNEK

A lelkipásztori hivatásról szóló igehirdetéseiben is saját hitvallására ismerhetnek olvasói, amikor fiatal lelkészekhez, teológusokhoz szól.

A legeredményesebb lelkészi szolgálat című igehirdetésében az 1938. évi egyházkerületi lelkész-szentelésen arról prédikált, hogy a bibliai történetben Péter meggyógyítja a sántát a templom Ékes-kapujában. „Péter és János felment a templomba, a délutáni imádkozás idejére, délután három órára. Arra vittek egy születése óta sánta férfit, akit napról napra letettek a templomnak abba a kapujába, amelyet Ékeskapunak hívtak, hogy alamizsnát kérjen a templomba menőktől. Amikor meglátta, hogy Péter és János be akar menni a templomba, alamizsnát kért tőlük. Péter pedig Jánossal együtt rátekintett, és azt mondta: »Nézz ránk!« Ő felnézett rájuk, remélve, hogy kap tőlük valamit. Péter ekkor így szólt hozzá: »Ezüstöm és aranyam nincsen,

³ Ravasz László: *Isten rostájában*, III. Budapest, Franklin, 1941, 258.

⁴ Uo. 258.

de amim van, azt adom neked: a názáreti Jézus Krisztus nevében, kelj fel, és járj! « És jobb kezénél fogva felemelte, annak pedig azonnal megerősödött a lába és a bokája, felugrott, talpra állt, és járt. Bement velük a templomba is, járkált, ugrándozott, és dicsérte az Istent.” ApCsel. 3, 1–9.⁵ Ebben az útravaló igehirdetésben négy pontba szedi a református lelkipásztorság lényegét: „Ezüstöm és aranyam nincsen, de amim van, azt adom neked.” 1. „A lelkipásztor ne bízson az anyagi javakban.” Hiszen ha a tanítványoknak lett volna aranyuk és ezüstjük, akkor is sánta maradt volna a sánta ember, sőt továbbra is sánta kívánt volna maradni, hiszen ebben az állapotában folyamatos adományozásra készítené az arra járókat. „Van szükség aranyra, kenyérré, kardra, jogra, emberi bölcsességre, de mindez csak akkor ér valamit, ha eszköze és következménye azoknak az isteni erőknél, amelyeket a Názáreti Jézus neve foglal össze számunkra.”

„Amim van, azt adom neked.” 2. „A lelkipásztornak birtokolni kell Krisztusnak, a rászorulókhöz közelgető erejét.” Nem csupán birtokolni kell azonban, hanem átadni másoknak. Átadni viszont csak akkor tudja, ha önmaga is rendelkezik vele: a Krisztustól jövő ajándékokkal, azaz szeretettel, világossággal, békességgel, reménységgel. „Minden igehirdetésnek, minden pásztori szolgálatnak, minden tanításnak ez a titka: végy, hogy adhass!”

„Nézz ránk!” 3. Ez a rövid fölszólítás szinte parancsként hangzik. A lelkipásztor ugyanis testvére, társa a betegnek, akin Isten megkönyörült, akin már segített, és ő maga a példa arra, hogy most majd a másik rászorulón is fog segíteni. „Az isteni megbízás hordozója a lelkipásztor. Akkor szólhat, ha önmaga is rendelkezik ezzel.”

„És jobb kezénél fogva felemelte.” 4. A lelkipásztori szolgálat – végül – önfeláldozás. Péter megragadta a sánta kezét és fölemelte. Nem csupán szólt hozzá, hanem meg is érintette, és lábra állította. „A szeretet segítő, mentő szolgálatának a mozdulata van kifejezve ebben. Nem elég távolról prédikálni, megjelenni, mint egy látomás és eltűnni, mint egy kiáltó szó, hozzá kell érni a béna, beteg, tehetetlen emberhez, emelni, érezni roskasztó súlyát, megküzdeni vissza igyekvő nehézkedésével, s végre izzadtan és rekedten elkiáltani: győzelem! Ez a mozdulat jelképezi a lelkipásztori szolgálatnak önfeláldozó szeretetmunkáját.”⁶

Ravasz lelkiisége akkor is igen beszédes, amikor *A prédikátor* című dolgozatában konkrétan kifejti saját nézeteit arról, hogy az igehirdetés mit jelentsen. Hiszen ha a hívő úgy lép ki a templomból, hogy érzése szerint semmivel nem lett több, mint amikor belépett – akkor a lelkésznek változtatnia kell. A lelkész hivatása, a *Predicatio verbi Dei est ipsum Verbum Dei* a lelkipásztori szolgálat szíve. Isten igéjének hirdetése a református szószéken olyan, mint a római katolikus papnak az áldozat-bemutatása. Ravasz látta, hogy az ő korában ez lehanyaglan látszik. „Kálvin János életmunkájának

⁵ *Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Budapest, MRE Kálvin János Kiadója, 1996, 1301.

⁶ Ravasz: *Isten rostájában*, II, 200.

a gyökere, a medre igehirdetés volt, azaz minden szellemi munkájával erre készült, minden eredményét ezzel érte el, életcélját és expresszióját ebben találta meg.⁷ A ma igehirdetője egyéb teendői közepette csupán egynek kényszerül látni az igehirdetésre készülést. Profétai látással sorolja a szószéki hibalehetőségeket, azt például, hogy csupán valamilyen szent hanggá szelidül az igehirdetés egzisztenciális megragadottság helyett; hogy a hely köti a hívót a prédikációhoz, és nem fordítva; hogy a gyakorlati életet prédikálják, amellyel a napi perpatvarok, sőt a pártoskodások is fölkerülnek a szószékre, és mindeközben a lekipásztoroknak fogalmuk sincs arról, hogy nem tudnak prédikálni. Az igehirdetőnek Isten gondolatait kell képviselnie a zűrzavaros, sőt válságos világban, profétává kell válnia. Fontosak Ravasznak ezek a gondolatai, hiszen személyes lelkiségét reprezentálják. Hitte és gyakorolta, hogy az Igének közösségtisztító és közösségszervező ereje a profétizmus, a jövő a profétai igehirdetésé. Az 1939-ben a Budapesti Theológiai Akadémia évváró beszédében elhangzottak ma is helyénvalónak bizonyulnak.

ÚTRAVALÓ – HÁZASULANDÓKNAK

Esküvői igehirdetése Jézus Krisztusra mutató útravalók gyűjteménye. Határozottan hirdeti, hogy a társban Isten ajándékát kell fölismerni. „Addig nem tudjátok, hogy ki a másik, míg nem Isten kezéből fogadjátok el, mint az élet legnagyobb ajándékát.⁸ Amikor a teremtéstörténetből veszi az esküvői igehirdetés textusát, akkor a „lesznek ketten egy testté” isteni teremtettségben látatja egyrészt az erős és mély szerelmet, amely nélkül igazi házasság nem létezik, másrészt rámutat, hogy egységként kell megjelenni az életben, sőt a sorsban. A házasságkötés „ünnepélyes és felelős sorsvállalás. Te az enyém, én a tied, életre, halálra. Te leszel a legjobb barátom, legfőbb védelmezőm, te leszel a gyermekeim apja, illetve az anyja. Ami öröm ér: közös kincsünk, ami bánat, közös terhünk: szégyened és dicsőséged az enyém. Ha sebet kapsz, én is vérzek, és ha megkoronáznak, én is sugározom.”⁹ Az 1 Móz 12, 2 alapján a „megáldalak téged... és áldás leszel” ígéről szólva arra bátorít, hogy emberi természetünket Isten szeretetével meg lehet változtatni, meg lehet erősíteni, hogy ne csupán az áldást elfogadók legyünk, hanem az áldást továbbadók is. Hogy ez ne fáradjon meg bennünk az idők során, Jézus Krisztusra mutat, aki állandó erőforrásunk ahhoz, hogy mi magunk is áldás legyünk. Jézus Krisztustól lehet szolgálatot, önfeláldozást, szeretetet, erkölcsi erőt tanulni.

⁷ Uo. III, 490.

⁸ Ravasz László: *Legyen világosság*, II. Budapest, Franklin, 1941, 53.

⁹ Uo. 85.

A VIGASZTALÁSRÓL

Mély ember- és életismerete különösen a vigasztalás idején ragyogott föl. Temetési beszédeit igyekezett személyes megszólítással érlelni, olyan igéket választott, amelyekről úgy érezte, hogy a gyászolókhöz leginkább szólnak. Gyászistentiszteletre készülve mindig elég időt szánt arra, hogy hosszan elbeszélgessen az elhunyt családjával. Ezek a beszélgetések persze már önmagukban is a vigasztalásról szóltak. Az elhunyt életét alaposan tanulmányozta. „Milyen igét válasszak, amelynek aranyszála még egyszer egybeköt titeket a drága halottal?”¹⁰ Egy-egy temetési igé megválasztása előtt hosszasan olvasta a Szentírást, hogy a gyászolóknak igazi, személyes vigasztalást tudjon hirdetni. Finoman, empatikusan vezette a gyászolókat Jézus Krisztus szeretetéhez. A „Jézus Krisztus, tegnap, ma és mindörökké ugyanaz” (Zsid 13, 8) ígéről így szól: „Aki itt nyugszik, már a tegnapé. De a tegnapi Jézusé. A ma, tele van fájdalommal a gyászoló szívében. De Jézus Krisztus ma is ugyanaz. Örökké... – az örök életben pedig Ő a viszontlátás záloga.”¹¹ Vigasztaló beszédeit mindig igével támasztotta alá. Tudta, hogy a temetés nem csupán elválás egy-egy szeretett személytől, hanem egyúttal a hitre juttatás, a misszió legérzékenyebb terepe, hiszen a gyász, a veszteség teszi leginkább nyitottá az emberek szívét az evangélium befogadására.

A SZENVEDÉSRŐL

A lelkipásztori szolgálat egyik sarokpontja az emberi szenvedés, a fájdalom értelmezése, hiszen ezzel előbb-utóbb minden ember találkozik. Ravasznak lelkipásztorként a vigasztalás szavai mellett legtöbbször talán a „miért van szenvedés a világban” kérdésre adandó választ kellett a Szentírás útmutatása nyomán megfogalmaznia. 1943 telének végén és kora tavaszán például, a Kálvin-téri református templomban erről hat igehirdetésből álló prédikációsorozatban szólt a gyülekezetnek, amely prédikációkat a rádiós istentiszteleti közvetítések nyomán szinte az egész ország hallgathatta. A sorozatot *Jób mellett* összefoglaló címmel még abban az esztendőben írásos formában is kiadta a Kálvin Könyvtár 37-ik számában, Muraközy Gyula szerkesztésében.

Ravasz nem véletlenül választotta Jóbot, a Szentírás nagy szenvedőjét, akinek személyével a szenvedők és testi-lelki fájdalmakat hordozók – különösen a háborús veszteségek idején – többnyire azonosulni tudtak. A hat igehirdetés: *A fájdalom: világtény*, *A lélek az, ami fáj*, *A fájdalom: titok*, *A fájdalom: iskola*, *A fájdalom: ajándék*, és *A fájdalom: út* címet kapta.

¹⁰ Uo. 269.

¹¹ Uo. 209.

A fájdalom: világtény című igehirdetésében az emberi kérdéseket sorolja Ravasz. „Ma megint legidősebb kérdés a világon: a fájdalom. Mi okból szenvedünk? Mi célból szenvedünk? Akarja-e Isten a szenvedést? Van-e vigasztalás? Lehet-e remény? Ezekre a kérdésekre akarok felelni egynéhány prédikációban. Most először arról beszélünk, hogy a fájdalom: világtény. Hozzátartozik a teremtés lényegéhez, s hozzátartozik az Isten létéhez.”¹² Az, hogy a fájdalom hozzátartozik a teremtés lényegéhez, sőt Isten létéhez – erősítő gondolat. Mert ha nem így lenne, akkor sok hívó ember is kétségbe vonná Isten valóságát, vagy azt élné át, hogy ha van is Isten, valamiért elvetette őt, nem segíti meg élete mélypontján, ezért elveszettnek érezné magát. Az élet megnyeréséhez Krisztus keresztyére kell tekinteni, aki a fájdalmak embere, „akinek a fájdalom a leghősiesebb belső cselekvés, olyan hőfokú és hatású, mint maga a teremtés, világmegváltás. Nem tud hozzájutni senki, csak aki vele tud szenvedni s vele tud meghalni e világ számára.... csak az él, aki meghalt, csak az győz, aki megölköltetik... Ilyen az Isten világa. Benne világtény a fájdalom.”

A sorozat következő igehirdetésében *A lélek az, ami fáj*, Jób 19, 22–29 textus alapján, a fájdalom lépcsőfokait vázolja föl, majd fölteszi a kérdést: hol áll a saját lélek ezen a lépcsőzeten? Mit sirat? El kell jutni a lépcső legmagasabb fokára. „Felfelé haladni pedig csak úgy lehet, ha az alsóbb fok fájdalmát eldobom, mert a legmagasabb fok fájdalmát veszem át... Nem azért sírok, hogy meghalt az, akit nagyon szerettem, hanem azért, hogy a hitem nem elég erős és élő, a síron túli világ ígérete és viszontlátása nem élő valóság számomra. Így kell nekünk minden fájdalomból eljutni a legmagasabb rendű fájdalom fokára, arra, amikor a torzó sír az istenkép után... Ezt az állapotot kell elérnie a hívó embernek, mert ez a vigasztalás előfeltétele. Eljutni oda, mint a fájdalom és szenvedés legmagasabb foka, hogy Isten nem az enyém és én nem vagyok Istené, egyúttal ez a pillanat arra, hogy Ő az enyém legyen és én az Ővé. Jób, miközben poklos testével a szemétdombon szenvedett, föl tudott kiáltani, »Mert én tudom, hogy az én Megváltóm él és utoljára az én porom felett megáll!« Tudom, hogy az én Megváltóm él, amit magam látok meg magamnak, az én szemeim látják meg és nem másé.”¹³ Minden vigasztalás forrásának és teljességének nevezi Ravasz ezt a különös, kettősnek tűnő állapotot.

Harmadik igehirdetésének *A fájdalom: titok* címet adta. A miértekre itt a földön nem kapunk választ. Nem jön válasz arra, miért szenved a jó, és miért van jó sora a gonosznak. Jób sem tudta, hogy ügyében mi történt az égben az Úr színe előtt, ő csak szenvedett. Nem tudta meg, hogy volt egy égi gyűlés, amelyen Isten kiszolgáltatta hűséges szolgáját, Jóbot, a Sátánnak. De a szenvedésnek célja van. Jób egész sorsa – még szenvedése is – a Sátán kezébe kerül, de az életet Isten nem engedi át a gonosznak. Az életünk Istené – evangélium ez a fölismerés Jób könyvében.

¹² Ravasz László: *Jób mellett*. Budapest, Kálvin Könyvtár, 1943, 7.

¹³ Uo. 20–21.

A fájdalom: iskola címűben az igehirdetés tőrésre tanít. „Tűrés nélkül nem lehet másokért szenvedni s aki nem tud tűrni, az nem tud szolgálni; aki nem tud tűrni, nem tud engedelmességni, már pedig az élet Istennel szemben engedelmisség, az emberekkel szemben szolgálát. Sok próbát kell kiállanunk, hogy bizodalunk megerősödjék az élő Istenben és ne kételkedjünk az Ő szabadító kezében.”¹⁴ A próbák kezelése a fájdalom iskolájában tanulható. Emelkedett gondolattal zárja ezt az igehirdetését is: „A fájdalom, mint próba szent ajtó, amelyen Isten erői belépnek életünkbe. Csodálatos ablak, amelyen át megláthatjuk az Ő örök dicsőségét. Azt a dicsőséget, hogy a büntetésből – próba lesz, a próbából erő.”¹⁵

A fájdalom: ajándék című igehirdetésében, Ravasz kiemelten szól a helyettes áldozatról, Isten ajándékáról Jézus Krisztusban, arról, hogy a Római Birodalom hatalmas lélekszámú rabszolga népe, amikor megállt a kereszt alatt, fölismerés volt számára Isten ajándéka – arról, hogy Krisztus őerte is szenvedett, halálával neki is örök életet hozott. Mi magunk is szenvedhetünk másokért – ez a fölismerés táplálta a keresztyén vértanúságot, a Krisztus melletti hitvallást, akár az élet árán is. „Mi pedig kétezer esztendő távlatából is látjuk, Krisztus szenvedése átalakította őket és az ő szenvedésük átalakította a világot. Jób a kiengesztelődés végén imádkozik és közbenjár barátaiért. Árnýékos ótestamentomi képe ez Krisztusnak, aki áldozott és közbenjár érettünk. És a barátaiért imádkozó patriarcha képe alá oda lehet írni a jánosi ígét: »Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért.« (Jn 15, 13).”¹⁶

A fájdalomról szóló igehirdetés-csokor utolsó prédikációja *A fájdalom: út*. Az egész emberélet út, amelyen végig kell mindenkinek menni, kinek-kinek a magáén. A fájdalom is út. Mindenkinek osztályrésze a szenvedés. Első pont: szenvednem *kell!*¹⁷ Szendvedni kell emberlétünk okán, bűnösségünk okán, mert keresztyén (Krisztusé) akarok lenni. Második pont: *lehet* szenvednem!¹⁸ Egészen csodálatosnak tartja azt, hogy a szenvedés elhordozható. „Olyan szenvedést, amelyről azt hitted, hogy lehetetlen elhordoznod és feltétlenül belepustulsz, immár harminc éve hordozol s alatta kivirult és kiterébélyesedett az életed.” Nem csupán a természet ajándékaira mutat, hanem a lélek gyógyító erőire, mint a megszokás, a megbocsátás, a felejtés, a jóvátétel. Fölfedezhető a szenvedésben és tapasztalattá érik az, hogy Isten segíti a szenvedőt. Harmadik pont: *Szabad* szenvednem. „A szenvedés kiváltság, a szenvedés korona. ...Krisztus levette rólunk a bűnt, de nem vette le a szenvedést, sőt a magáét adta nekünk, nem azért, hogy megverjen vele, hanem azért, hogy kítüntessen

¹⁴ Uo. 38.

¹⁵ Uo. 39.

¹⁶ Uo. 48.

¹⁷ Uo. 50.

¹⁸ Uo. 52.

és megkoronázzon. Azért hát a keresztyén ember boldogan állapítja meg: Krisztussal szenvedvén, világítok. Szervedésem tanítás, példa, néma igehirdetés. Hallják, nem hallják, nem az én dolgom, az enyém csak az, hogy úgy fényljek az én világosságom, hogy lássák az emberek az én jó cselekedeteimet és dicsőítsék az én mennyei Atyámat.¹⁹

A GYÖKEREKRŐL

Ravasz László lelki vonásait nem csupán igehirdetései mutatják meg tisztán, világosan. Ő maga írásaiban többször is visszatekintett erdélyi gyökereire, gyermekkorára, szeretett édesanyjára. Egész élete, lényé mélyen gyökerezett abban a földben, a környezetben, a városban, ahol megszületett, nevelkedett és gyermekéveit töltötte. Ezekben a vallomásokban boldogan és természetesen tárulkozik föl, mintha már arra gondolt volna, hogy ha már nem lesz a földi létben, ezekkel az írásokkal maga is ismerős, barát, távoli rokon, Krisztus boldog tanítványa lehet azok számára is, akik életében nem ismerhették. Amikor megszületett és együtt volt a család, nővére édesapja ölébe telepedett, őt pedig édesanyja karjaiban találjuk. És ez így is maradt, ahogyan cseperedett. Igaz jó barátok lettek ők, édesanya és kislánya. Amikor az első elemi végezte – magánúton –, gyakran tanult vele édesanyja. Egész életére meghatározó élményt szerzett. „Az iskola mellett laktunk; édesapám és leánytestvérem már nyolc órákor átment, otthon mi maradtunk édesanyámmal. Hogy a játék teljes legyen, a rézmozsárral szabályszerűen csemettettem, én füzetemmel és palatáblámmal beszaladtam az ebédlőbe, ő jött utánam a konyhából, ölébe vett és elkezdtünk tanulni. Azóta érzek valami rokonságot a tanulás és az anyaöl között.”²⁰ Így folytatja: „Amikor egyszer nagyon nagy fájdalom ért, csak ült mellettem csöndesen simogatott és sírt helyettem; könnyeivel vigasztalódtam és gyógyultam. Az idő telt és közeledek az öregkor felé; az ő törekeny alakja az idén belépett a kilencvenedik évbe. Már régóta nehezen beszélgetünk, annyira nagyot hall; de ha egymás mellett ülünk, mindketten érezzük: legrégebb és legjobb barátjai vagyunk egymásnak s olyan kapcsolat van köztünk, amelynek nem vet határt a sír.” *A Magyar Atlantiszban*, egy elsüllyedt csodás világ emlékeit az erdélyi szülőföldet, Bánffyhunyat és az ott átélt élményeket eleveníti föl, finom humorérzékkel, éles, kristálytisztá lényeglátással, bármiről is ír. Az, hogy maga is részese lehetett a századforduló falusias gyermekvilágának, egész életét gazdagította. „Vasárnap délután legények, leányok összefogódtak s végigjárták az utcákat énekelve. Néha-néha a vezető pár megállott, aranykaput csinált, átbujt rajta az egész tarka sereg s ment tovább a zengő, kigyózó embervonal.”²¹

¹⁹ Uo. 55.

²⁰ Ravasz: *Isten rostájában*, II, 447.

²¹ Uo. 459.

Egybevetve igehirdetéseit, emlékezéseit vagy akár előadásait, tanulmányait, azt láthatjuk, hogy ezekből karakteresen és őszintén rajzolódnak ki az igehirdető lelki vonásai. Soha nem kívülállóként nyilatkozik meg írásaiban, hanem gondolatait, tanításait önmagán átszűrve mondja ki, így a Krisztusról szóló beszéd szinte önközléssé is válik. Ennek forrása pedig nem más, mint az, hogy egész életében el tudta helyezni önmagában azt a fix pontot, amelyhez, illetve Akihez önmagát mindig igazította – Jézus Krisztust. Ismerte, tudta, hogy Jézus Krisztus személye és minden tanítása föltárja azt a másik, innen nézve még láthatatlan dimenziót, amely viszont itt, a láthatóban termi meg gyümölcseit. Művelt, magasan képzett, ugyanakkor érzékeny lelki emberként ezt nemcsak értette, hanem nagyszerű képessége volt arra, hogy másokkal is megossza. Ezért lehet az, hogy igehirdetése is mindig következetes, Urához hűséges személyiséget mutatnak föl. Egész életének természetes szövete volt a hite.

A SZÜNTELENŰL NÖVEKEDŐ KRISZTUSRÓL

1937 januárjának első reggelén elhangzott prédikációja (Jn 3, 29–30) alapján is így ismerhetünk rá. Krisztusnak növekednie kell bennünk, nekünk pedig alá kell szállnunk. „Igen, nekünk alá kell szállanunk. Ez tény, éppen olyan tény, mint hogy Krisztus növekedni fog, akár akarjuk, akár nem. Krisztus azért Krisztus, hogy alakja emberi szemek előtt szakadatlanul nőjön. Ő akkor is nő, amikor megcsúfolják, elfelejtik, megtagadják.”²² Ravasz önmagában is fölismerte, hogy az embernek önmaga, saját bűnös lényé a legfőbb akadálya annak, hogy Krisztus egyre növekedjék benne. Következetes volt abban, hogy a „minél több a krisztusi valóság” elevensége együtt járjon a hívőben az ego alászállásával. Ennek nem csupán tudatában volt, hanem képes volt a szembenézésre is. Közéleti megszólalásaiban több esetben is fölvállalta – merete fölvállalni – akár korábbi döntéseinek helytelenségét, amikor visszatekintve úgy érezte, hogy nem volt tekintettel az élő Krisztus növekedésére, miközben fontos emberi célunk, hogy minél inkább hasonlatosak legyünk Őhozzá. A világnak ró-lunk kell Őrá ismerni. Ravasz képes volt arra, hogy egész életében „dolgozzon” ezen, és minden igehirdetése mélyén ez volt a cél. A Krisztus királyságának boldog valóságáról szólni. „...Isten szerint való életben csak akkor lesz részem, ha az ő dicsőséges élete gyökeret ver és kivirul bennem. Minden elvész, minden megrozsdásodik, megpenészedik és elavul, csak az marad meg, amiben a Krisztus él tovább és Krisztus emberek indulatában, érzéseiben, cselekedeteiben, szolgálataiban, intézményeiben valósul meg és él tovább.”²³ A *mennyei kenyér* című igehirdetésében létkérdésnek nevezi Jézus Krisztust. „Krisztus ugyanaz a halhatatlan lélekre, ami a kenyér a mi

²² Ravasz: *Legyen világosság*, I, 15.

²³ Uo. 53.

testi életünkre. Létkérdés. Ha nincs kenyér, nincs élet. Ha nincs Krisztus, nincs lelki élet, boldog, szabad, békés, hívő élet. Az ember csak állat, akármilyen tanult, szép és erős: az emberi tiszt ott kezdődik, ahol Krisztusra éhezik a lélek.”²⁴

Hallgatóságát fölemelő igehirdetői képessége természetes tulajdonsága volt. Az emberi létezés legmélyebb titkairól vizsgálódva is mindig bizakodóan, teljes természetességgel tudott szólni. Amikor az ember a helyét keresi a világban, és Ravasz Lászlót hallgatja, egyszer csak azon kapja magát, hogy az igehirdető, miközben kézen fogja és reménységet ad, a mennyek országának kapuját nyitogatja, és maga mellé állítja azt, akinek éppen vigasztalásra van szüksége, egy temetésen megállva a búcsú perceiben vagy éppen boldogan indul útnak társával, miközben esküvői beszédét hallgatja.

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ravasz László püspöki beiktatásának 100-ik évfordulójára emlékezve, tudományos konferenciát tartott Budapesten 2021. október 1-én. Ennek választott címe tökéletesen kifejezi Ravasz Lászlónak, az igehirdetőnek a lelkiségét: „Hitt és engedelmeskedett”.

²⁴ Uo. 91.